

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Балануца Олександр Олександрович,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, Україна

Важливе значення у формуванні культури соціально-професійної комунікації майбутнього фахівця має компетентність (відповідність наданих посад). Зазвичай, у науковій літературі [1, с. 64] під компетентністю розуміють сукупність певних якостей (властивостей) особистості із високим рівнем професійної підготовленості.

З позицій елементно-структурного аналізу основними компонентами компетентності майбутнього фахівця є: грамотність (загальнопрофесійні знання); уміння як здатність фахівця використовувати наявні в нього знання у професійній діяльності, у організації взаємодії; професійно значущі особистісні якості, наявність яких виявляється у органічній єдності з процесом професійної діяльності.

Сутнісну характеристику комунікативної компетентності майбутнього фахівця становить спрямованість на співрозмовника, а також потреба у самопізнанні й самозміні себе, методів впливу на співрозмовника з урахуванням закономірностей розвитку особистості.

Специфіка діяльності фахівця зумовлює особливу значущість соціально-професійних якостей, які сприяють міжособистісній і рольовій взаємодії учасників процесу. До їх числа можна віднести рефлексивність, гнучкість, емпатійність, комунікативність, здатність до співпраці, емоційну цікавість.

Рефлексія – застосування усіх характеристик (мислення спрямоване на осмислення й усвідомлення власних форм і передумов; предметний розгляд самого знання, критичний аналіз його змісту й методів пізнання; діяльність самопізнання, що розкриває внутрішню будову і специфіку духовного світу людини), що дає можливість бачити свою працю з позиції іншої людини. Рефлексія визначає ставлення до себе як суб'єкту професійної діяльності. Здатність порівнювати, зіставляти самосвідомість з оцінками інших учасників взаємодії допомагає особистості усвідомити те, як він сприймається і оцінюється іншими людьми.

Установка (готовність, налаштування) особистості на постійний зворотній зв'язок, на уміння інтерпретувати отриману інформацію, оцінювати результативність і доцільність вживаних ним рішень, завдань і соціально-психологічних ситуацій – важлива умова розвитку самореалізації [2, с. 74].

Рефлексивність як особистісна якість має тісний зв'язок із високим рівнем творчості, із усвідомленням себе у цій позиції і оцінкою ефективності своєї діяльності, із осмисленням її не тільки для себе, але й для інших.

Професійна діяльність вимагає від майбутнього фахівця усвідомлення своєї ролі у цьому процесі, прояву творчого підходу з урахуванням змінюваних ситуацій взаємодії. Динамізм особистості пояснюється необхідністю вибору засобів, форм, прийомів комунікації і залежності від умов.

Професійно значуща якість – гнучкість – передбачає гнучкість мислення і поведінки: самостійне перенесення раніше засвоєних знань, умінь, способів діяльності у нові ситуації; бачення проблеми, що виникає в різних рольових позиціях; виділення нової функції відомого об'єкта; комбінування раніше відомих способів у новий.

Суттєве значення мають розумова рухливість, здатність включати до нових взаємозв'язків уже відомий зміст, використовувати можливість вибору при розв'язанні проблем, які виникають у професійній діяльності і в буденному житті, швидко змінювати прийоми дій відповідно до нових умов.

Наступна професійно значуща особистісна якість майбутнього фахівця – це емпатійність. У якості особливих форм емпатії психологи виділяють співхвилювання суб'єктом тих емоційних станів, які відчуває інша людина та стосовно емоційних станів щодо відчуттів іншої.

Важлива якість – позитивне спілкування. Воно формується, розвивається на основі потреби у спілкуванні – однієї із основних соціально зумовлених потреб людини.

Сукупність таких якостей, як рефлексивність, гнучкість, емпатійність, позитивне спілкування, формується на основі значного інтересу до партнера, його діяльності, бажання працювати разом, брати участь у спільній справі. Здатність до співпраці інтегрує, вбирає у себе комплексні уміння: формулювати свою точку зору, слухати і чути іншого, з'ясовувати точки зору своїх партнерів, вирішувати розбіжності за допомогою логічної аргументації, не переводити логічні розбіжності у площину особистих відносин, заохочувати активність іншого й своєчасно виявляти свою ініціативу; надавати емоційну і змістовну підтримку тому, хто цього потребує; надавати іншому можливість утвердитися, спробувати сили у різних видах діяльності; стати на позицію іншого й координувати різні точки зору, здійснюючи обмін думками; займати діалогічну, а не монологічну позицію; органічно поєднувати «рольові» та «міжособистісні», ділові і людські стосунки.

Емоційна зацікавленість передбачає дотримання такту, який містить підвищену чуйність стосовно оточення і уміння знайти таку форму спілкування з іншою особистістю, яка дозволила б зберегти обом особисту гідність.

Зауважимо, що складність професійної діяльності фахівця передбачає спеціально організований простір професійної підготовки. Формування такого простору складається із низки умов: стратегічні – підходи, концептуальні позиції, що визначають результат; та технічні – технології професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Змістовна сторона у створенні умов для задоволення провідних потреб майбутнього фахівця полягає у створенні умов для задоволення потреб: у особистіснозначущому спілкуванні; у формуванні своїх життєвих установок,

позицій, цінностей; у прийнятті самостійних рішень і здобутті навичок суспільно доцільної поведінки; у вияві різноманітних форм самовираження і самореалізації; у визнанні з боку інших; у формуванні адекватної самооцінки, що ґрунтується на усвідомленні свого соціального досвіду і вдалих способах самореалізації; у формуванні своїх життєвих планів щодо майбутньої діяльності.

Системі професійної підготовки майбутніх фахівців не вистачає різноманітності, мобільності, гнучкості, безперервності, наступності, варіативності. Для конструктивного спілкування важливо володіти методами побудови оптимальних стратегій впливів. Для цього майбутньому фахівцю необхідно орієнтуватися на формуванні в себе комунікативних якостей, умінь адекватно оцінювати міжособистісні відносини. Відповідно має підвищитися і рівень підготовки таких фахівців.

Література

1. Ластовець Н. О. Компетенція та компетентність українських дипломатичних представників початку ХХ століття. *Гілея: збірник наукових праць*. Дніпро, 2016. Вип. 113 (№ 10). С. 64–68.
2. Лебедик І. В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2007. 216 с.